

KISS LAJOS*

Pekár Imre élete és munkássága

1838. december 9-én született. Édesapja Rozsnyón élő vászon és vászonfehérítő kereskedő üzletház tulajdonos. Rozsnyó város neves polgára, városi tanácsos, akinek ősei a szabók céhének tagjai, illetve sokszor vezetői voltak. Imre fia a legkisebb három fiúgyermek között. Négyéves a legkisebb fiú, amikor az apa meghal. A kereskedő üzletházat ezután édesanyja, **Újházi Eszter** vezeti. A családban spártai szigor, vasfegyelem uralkodik, így tudja biztosítani az anya az üzletház talpon maradását. A legkisebb fiú lázadozik a kemény munkafegyelem ellen. Fantáziája messze szárnyaló. A fuvarosok körében forgolódik és minden hír, minden politikai esemény gyerekfejében távoli tájakra viszi. Közeledik, majd serdülő éveiben zajlik az 1848-as szabadságharc. Az édesanya például minden ékszerét felajánlja és átadja Kossuth hadsereg-toborzásának javára. A „Gömör vármegye első honleánya” megtisztelő jelzővel illetik, ami dicsérő, amíg a szabadságharc csillaga felfelé halad, de politikai bűntény, amikor bekövetkezik a bukás. Az üzletházat az 1850 körül bekövetkező európai gazdasági fellendülés megmenti, viszont serdülő kamaszgyermekével nehezen bír az édesanya, aki kemény tanulásra, sokoldalú nyelvismeret elsajátítására kényszeríti. Ezek miatt távoli rokonukhoz **Pekár Lajos** evangélikus lelkészhez Losoncra küldi középiskolai tanulmányaira makacs, lázongó, a kereskedői tevékenységből kitörni akaró fiát. Losoncon egészen más a légkör a pap házában, mint Rozsnyón a kereskedelmi üzletmenetet tartósan jó gazdálkodással folytató otthonban volt. Ennek első sorban oka a ház közel hasonló korú leánya, **Emma**. A két serdülő gyerek együtt zenél, együtt olvassa a latin és német klasszikus költőket és elkezdik a francia nyelv közös elsajátítását. Egy életre szóló szerelem bontakozik ki. Amit a szigorú anya nem tudott elérni, azt a szerelem eléri. A középiskola mellett Imre az asztalosmesterséget is kitanulja, de a fémmegmunkálást végzi. Ennek bizonyítéka az Iparművészeti Múzeumban ma is látható intarziás asztalka, rajta sárgaréz gyertyatartó, ami mestermunkája volt, és az iparos segédlevél átvétele után Emma tulajdona. Emma hatása, hogy amikor Imre Losoncról Bécsbe megy iparos vándoréveinek megkezdésekor, a következő búcsúsorokat írja: „*Szeretett Édes Anyám az Ég őrizzé meg minden rossztól s engedje meg s tartsa jó emlékébe ferde, de becsületes legkisebb gyermekét.*” A rozsnyói ház spártai szigorú munkamenete és a losonci diákevek plátói szerelemmel átszőtt, nagy szellemi műveltséget sugárzó légköre egész életére kihat.

Bécsben asztalossegédként dolgozik egy gépgyárban, ahol azonban hamar rájönnek, a lakatos és vasesztergályos munkákat is rábízzák.

* Miskolci Egyetem Mechanikai Tanszék, 3515 Miskolc Egyetemváros

Közben a fiatalember Emmával francia nyelven levelez, Édesanyja a legjobb nyelviskolában, ahová az arisztokraták gyerekei járnak, fizeti a francia nyelvórákat. Megemlítem, Losoncot Imre úgy hagyta el, hogy a németet, a latint, a tótot ugyanolyan anyanyelvi szinten beszélte, mint a magyart.

Bécsből 1859-ben Londonba megy. Ennek okát pontosan nem lehet tudni, de ezekben az években nem felhőtlen az öntudatos magyarnak a helyzete bécsi körökben, hasonlóan, mint a monarchia egész területén. A kiegyezést ellenzők és támogatók politikai ellentéte odáig fajul – erről alig beszélnek még a mai napokban sem – 1861-ben statáriumot hirdetnek és azokat a tanult embereket akasztják, akik ellenzik a kiegyezést. Megelőzve a bajt, annak ellenére, hogy angolul nem tud, Imre Londonba megy, ahol szakmunkásként kezd dolgozni. A gyár tulajdonosa, amikor egy műszaki megoldását tapasztalja, beíratja a műszaki egyetemre. Imre engedélyt kér és kap, hogy záróvizsgáját latin nyelven tehesse le, bár diplomadolgozatát „*Öntvények fa formáinak méretpontossága*” címen angolul nyújtotta be. 1862-től a londoni gépgyárat, mint gépészmérnök Párizsban képviseli. (Így hasznosítja az angol gyáros a fiatalember francia nyelvtudását.)

Párizsból főleg Emma unszolására hazatér és Budapesten gépészmérnöki magánirodát nyit. Emma ösztönzésére költöznek Debrecenbe, ahol egybekelnek. Az István Gőzmalomban Imre először műszaki felügyelő, majd műszaki igazgató. A Debrecenben töltött 12 év döntő befolyást gyakorolt pályafutására. Itt született hat gyermeke. Négy sajnálatosan kiskorban meghal. Két fia büszke, hogy evangélikusként debreceni kálvinista nevelést kap.

Debreceni működésének első időszakában Pekár felújította, részben kicseréltette az István Malom elavult felszerelését; majd a munkamenet és a munkaszervezés javításával mindazt beágyazta a debreceni talajba, amit bécsi, londoni, párizsi gyárakban előnyösnek ítélt, a legmagasabb szakmai színvonalat honosítva meg, amely az akkori Európában található volt. 1864 és 1870 között több, mint kétszeresre növelte a malom kapacitását. 1867-ben – a kiegyezés éve – a Párizsban rendezett világkiállításon a debreceni liszt nagydíjat nyer! 1869-ben a Lipcsében rendezett kiállításon szintén díjat nyer a debreceni liszt. 1869-től 1871-ig Pekár vezetésével (tervei szerint) felépítették és üzembe helyezték az Új István Malmot. Az új malomban működtek Magyarországon először hengersizékek, ez volt a Ganz gyár referencia üzeme, ahonnan világhódító útra indult a hengersizék, a lisztörlés legjelentősebb gépi berendezése. A malomban a tűzbiztonság mellett Magyarországon első helyen volt gázvilágítás. 1873-ban a Bécsben rendezett világkiállításon a malom és a termelt liszt nagydíjat nyert. 1875-től a kezdődő gazdasági világválság miatt Pekárnak nézeteltérései lettek az akkori igazgatósággal. Magyarországon akkor minden malom csökkentette a termelést. **Pekár Imre** ezt nem engedte, mert tudta, hogy a minőségi lisztnek mindig lesz piaca és jó ára. Véleménye be is igazolódott. Ennek ellenére, amikor szerződése lejárt, nem újította azt meg és Budapestre költözött. Ennek pontos okát nem lehet tudni. A rozsnyói spártai puritánságot, a losonci evangélikus szellemiséget, a Bécsből, Londonból, Párizsból hozott szakmai megújítást a Kálvinista Róma polgársága nem fogadta be.

1876-ban találmánya, a *Pekár-féle lisztpróba* a nürnbergi nemzetközi kiállításon aranyérmet nyert. Használatát az 1878 évi párizsi világkiállításon minden ország lisztjének vizsgálatára kötelezően előírták, szövegét 29 nyelvre lefordították. Találmányával öt évig járta Európát. A találmány jelentősége malomipari szempontból felbecsülhetetlen.

Az 1878. év Pekár „*Földünk búzája és lisztje*” könyve megjelenésének éve. Ez a búza és liszt tudománytörténeti jelentőségű műve. A német fordítást saját a szerző maga végezte, és világhírűvé tette ezzel a magyar liszt tudományt, amelynek születési helyét Debrecenben jelölte meg.

1881-ben állami ösztöndíjjal az Amerikai Egyesült Államokba utazik, ahol a búza és szemes-termény raktározás és szállítás új módszereit tanulmányozta. Hazatérve, a Leszámítoló és Pénzváltó Bank áruosztályának vezetője, majd igazgatója. 28 évig bankár, de közben gépészeti berendezéseket tervez. 1882-ben a budapesti, 1890-ben a fiumei elevátort tervezi, építi, pénzügyeit szervezi, a berendezést üzemelteti.

Túléli az első világháborút és a háború után szervezi a dunai tengerhajózást.

1923-ban a halálhírét jelző gyászjelentésben olvasható: gépészmérnök, a Magyar Tudomá-

nyos Akadémia tiszteletbeli tagja, a Ferenc József rend lovagja, a Vaskorona-rend Vitéze, a francia becsületrend két fokozatának birtokosa, a Magyar Leszámítoló és Pénzváltó Bank igazgatója, világ-hírű feltaláló.

Életének jelmondata: *Per angusta ad augusta* (küzdelmes az út, amely nagy célok felé vezet).

IRODALOM

1. *Pekár Zsuzsa–Pénzes István*: Műszaki nagyjaink, 6. kötet 1986. Budapest. Gépipari Tudományos Egyesület p. 513–616.
2. *Kiss Lajos–Jármay Károly*: Az 50 éves Gépipari Tudományos Egyesület érmei (mérnök numizmatika). 1999 Miskolc. p. 38–67.
3. *Pekár Zsuzsa*: Megemlékezés Pekár Imre születésének 150. évfordulójáról. Gabonaipar 1988. p. 91–94.
4. *Nagy Géza*: Pekár Imre gépészmérnök. 1999. Debrecen. A GTE 50 éves alapításának alkalmából rendezett regionális ülés kiadványa. p. 1–2.

A VEZETÉS ÉS SZERVEZÉS
SZEREPE AZ ÖTLETEK
ÉS TALÁL MÁNYOK SIKERRE
VITELÉBEN